

अथ धनुर्वेदः

1714

ईश्वरोक्ताद्धनुर्वेदाद्यासस्यापि सुभाषितात् ।
पदान्याकृष्य रचितो ग्रन्थः संक्षेपतो मया । १ ।

1715

विना शाङ्गं धरं नान्यो धनुर्वेदार्थतत्त्ववित् ।
यतः स्वप्ने निशि प्राप्ता शिवात्तत्त्वविचारणा । २ ।

1716

अतः संदेहबोलायां रोपणीयं न मानसम् ।
ग्रन्थोऽस्मिन्वापचतुरैर्वीरचिन्तामणौ क्वचित् । ३ ।

1717

यस्याम्यासप्रसादेन निष्पद्यन्ते धनुर्धराः ।
जेतारः परसैन्यानां तस्याम्यासो विधीयताम् । ४ ।

1718

एकोपि यत्र नगरे प्रसिद्धः स्याद्धनुर्धरः ।
ततो यान्त्यरयो दूरं मृगाः सिंहगृहादिव । ५ ।

अथ धनुर्धारणविधिः

1719

आचार्येण धनुर्वेदं ब्राह्मणे सुपरीक्षिते ।
लुब्धे धूर्ते कृतघ्ने च मन्दबुद्धौ न दीयते । ६ ।

1720

ब्राह्मणाय धनुर्वेदं खंङ्गं वै क्षत्रियाय च ।
वैश्याय दापयेत्कुन्तं गवां शूद्रस्य दापयेत् । ७ ।

1721

धनुश्चक्रं च कुन्तं च खंङ्गं च च्छुरिका गवा ।
सप्तमं बाहुयुद्धं स्यादेवं युद्धानि सप्तधा । ८ ।

1722

आचार्यः सप्तयुद्धः स्याच्चतुर्युद्धस्तु भार्गवः ।
द्वाम्यां चैव भवेद्योष एकेन गणको भवेत् । ९ ।

1723

हस्तः पुनर्वसुः पुष्यो रोहिणी चोत्तराश्रयम् ।
अनुराधाश्विनी चैव रेवती दशमी तथा । १० ।

1724

जन्मस्थे च तृतीये च षष्ठे वै सप्तमे तथा ।
दशमैकादशे चन्द्रे सर्वकर्माणि कारयेत् । ११ ।

1725

तृतीया पञ्चमी चैव सप्तमी दशमी तथा ।
त्रयोदशी द्वादशी च तिथयस्तु शुभा मताः । १२ ।

1726

सूर्यवारः शुक्रवारो गुरुवारस्तथैव च ।
एतद्द्वारत्रयं धन्यं प्रारम्भे शस्त्रकर्मणाम् । १३ ।

1727

एभिर्दिनेस्तु शिष्याय गुरुः शस्त्राणि दापयेत् ।
संतप्य दानहोमाम्यां सुरान्वेदविधानतः । १४ ।

1728

ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र कुमारीश्चाप्यनेकशः ।
तापसानर्चयेद्भक्त्या ये चान्ये शिवयोगिनः । १५ ।

1729

अन्नपानादिभिश्चैव वस्त्रालंकारभूषणैः ।
गन्धमाल्यैर्विचित्रैश्च गुरुं तत्र प्रपूजयेत् । १६ ।

1730

कृतोपवासः शिष्यस्तु मृगाजिनपरिग्रहः ।
बद्धाञ्जलिपुटस्तत्र याचयेद्रुस्तो धनुः । १७ ।

1731

अङ्गन्यासस्ततः कार्यः शिवोक्तः सिद्धिमिच्छता ।
आचार्येण च शिष्यस्य पापघ्नो विघ्ननाशनः । १८ ।

1732

शिखास्थाने न्यसेदोशं बाहुयुग्मे च केशवम् ।
ब्रह्माणं नाभिकूपे तु जङ्घयोश्च गणाधिपम् । १९ ।

1733

ॐ हों शिखास्थाने शंकराय नमः ।
ॐ हों बाह्वोः केशवाय नमः ।
ॐ हों नाभिमध्ये ब्रह्मणे नमः ।
ॐ हों जङ्घयोर्गणपतये नमः ।

1734

ईदृशं कारयेन्न्यासं येन श्रेयो भविष्यति ।
अन्येपि दुष्टमन्त्रेण न हिंसन्ति कदाचन । २० ।

1735

शिष्याय मानुषं चापं धनुर्मन्त्राभिमन्त्रितम् ।
काण्डात्काण्डाभिमन्त्रेण दद्याद्वेदविधानतः । २१ ।

1736

प्रथमं पुष्पवेधं च फलहीनेन पत्रिणा ।
ततः फलयुतेनैव मत्स्यवेधं च कारयेत् । २२ ।

1737

मांसवेधं ततः कुर्यादिवं वेधो भवेत्त्रिधा ।
एतैर्वेधैः कृतैः पुंसां शराः स्युः सर्वसाधकाः । २३ ।

1738

वेधने चैव मांसस्य शरपातो यदा भवेत् ।
पूर्वदिग्भागमाश्रित्य तदा स्वाद्विजयी सुखी । २४ ।

1739

वक्षिणे कलहो घोरो विदेशगमनं पुनः ।
पश्चिमे धनधान्यं च सर्वं चैवोत्तरे शुभम् । २५ ।

1740

ऐशान्यां पतनं दुष्टं विविशोन्याश्च शोभनाः ।
हर्षपुष्टिकराश्चैव सिद्धिदाः शस्त्रकर्मणि । २६ ।

1741

एवं वेधत्रयं कुर्याच्छङ्खदुन्दुभिनिः स्वनैः ।
ततः प्रणम्य गुरवे धनुर्बाणान्निवेदयेत् । २७ ।

अथ चापप्रमाणम्

1742

प्रथमं यौगिकं चापं युद्धचापं द्वितीयकम् ।
निजबाहुबलान्मानात्किञ्चिदूनं शुभं धनुः । २८ ।

1743

वरं प्राणाधिको धन्वी न तु प्राणाधिकं धनुः ।
धनुषा पीड्यमानस्तु धन्वी लक्ष्यं न पश्यति । २९ ।

1744

अतो निजबलोन्मत्तं चापं स्याच्छुभकारकम् ।
देवानामुत्तमं चापं ततो न्यूनं च मानवम् । ३० ।

1745

अर्धपञ्चमहस्तं तु श्रेष्ठं चापं प्रकीर्तितम् ।
तद्विज्ञेयं धनुर्विष्यं शंकरेण धृतं पुरा । ३१ ।

1746

तस्मात्परशुरामेण ततो द्रोणेन धारितम् ।
द्रोणाद्गृहीत पार्थेन ततः सात्यकिना धृतम् । ३२ ।

1747

कृते युगे महादेवस्त्रेतायां चापि राघवः ।
द्वापरे द्रोणविप्रश्च देवं चापमधारयत् । ३३ ।

1748

चतुर्विंशाङ्गुलो हस्तश्चतुर्हस्तं धनुः स्मृतम् ।
तद्भुवेन्मानवं चापं सर्वलक्षणसंयुतम् । ३४ ।

1749

त्रिपर्वं पञ्चपर्वं च सप्तपर्वं प्रकीर्तितम् ।
नवपर्वं च कोदण्डं चतुर्धा शुभकारकम् । ३५ ।

1750

चतुःपर्वं च षट्पर्वं अष्टपर्वं विवर्जयेत् ।
केषांचिच्च भवेच्चापं वितस्तिनवसंमितम् । ३६ ।

1751

अतिजीर्णमपक्वं च ज्ञातिषुष्टं तथैव च ।
दग्धं छिद्रं न कर्तव्यं बाह्याभ्यन्तरहस्तकम् । ३७ ।

1752

गुणहीनं गुणाक्रान्तं काण्डदोषसमन्वितम् ।
गलग्रन्थि न कर्तव्यं तलमध्ये तथैव च । ३८ ।

1753

अपक्वं भङ्गमायाति अतिजीर्णं तु कर्कशम् ।
ज्ञातिषुष्टं तु सोढ्वे गं कलहो बान्धवैः सह । ३९ ।

1754

दग्धेन दह्यते वेष्टम छिद्रं युद्धविनाशनम् ।
बाह्ये लक्ष्यं न सम्येत तथैवाभ्यन्तरेषु वा । ४० ।

1755

हीने तु संधिते बाणे संग्रामे भङ्गकारकम् ।
आक्रान्ते तु पुनः क्वापि न लक्ष्यं प्राप्यते दृढम् । ४१ ।

1756

गलग्रन्थि तलग्रन्थि घनहानिकरं धनुः ।
एभिर्दोषैर्विनिर्मुक्तं सर्वकार्यकरं स्मृतम् । ४२ ।

1757

शाङ्गं पुनर्धनुर्विध्यं विष्णोः परममायुधम् ।
वितस्तिसप्तसंमानं निर्मितं विश्वकर्मणा । ४३ ।

1758

न च स्वर्गे न पाताले न भूमौ कस्यचित्करे ।
तदनुर्वशमायाति मुक्तैकं पुरुषोत्तमम् । ४४ ।

1759

पौरुषेयं तु यच्छाङ्गं बहुवत्सरशोषितम् ।
वितस्तिभिः सार्धवद्भिर्मितं सर्वायसाधनम् । ४५ ।

1760

प्रायो योग्यं धनुः शाङ्गं गजारोहायवसाविनाम् ।
रथिनां च पदातीनां वांशं चापं प्रकीर्तितम् । ४६ ।

अथ गुणलक्षणानि

1761

गुणानां लक्षणं वक्ष्ये यादृशं कारयेद्गुणम् ।
पट्टसूत्रो गुणः कार्यः कनिष्ठामानसंमितः । ४७ ।

1762

धनुःप्रमाणो निःसन्धिः शुद्धंस्त्रिगुणतन्तुभिः ।
वर्तितः स्याद्गुणः श्लक्ष्णः सर्वकर्मसहो युधि । ४८ ।

1763

अभावे पट्टसूत्रस्य हारिणी स्नायुरिष्यते ।
गुणार्थमथवा ग्राह्याः स्नायवो महिषीगवाम् । ४९ ।

1764

तत्कालहतगोकर्णचर्मणा छागलेन वा ।
निलोम्ना तन्तुरूपेण कुर्याद्वा गुणमुत्तमम् । ५० ।

1765

पक्ववंशत्वचा कार्यो गुणस्तु स्याद्वरो दृढः ।
पट्टसूत्रेण संनद्धः सर्वकर्मसहो युधि । ५१ ।

1766

प्राप्ते भाद्रपदे मासि त्वगर्कस्य प्रशस्यते ।
तस्यास्तत्र गुणः कार्यः पवित्रः स्याद्वरो दृढः । ५२ ।

1767

वृत्तार्कसूत्रतन्तूनां हस्तास्त्वष्टादश स्मृताः ।
सहस्रं त्रिगुणं कार्यं प्रमाणोयं गुणे स्मृतः । ५३ ।

अथ शरलक्षणानि

1768

अतः परं प्रवक्ष्यामि शराणां लक्षणं शुभम् ।
स्थूलं न चातिसूक्ष्मं च न पक्वं न कुभूमिजम् ।
हीनग्रन्थिविदीर्णं च वर्जयेदीदृशं शरम् । ५४ ।

1769

पूर्णग्रन्थि सुपक्वं च पाण्डुरं समयाहृतम् ।
कठिनं वर्तुलं काण्डं गृहणीयात्सुप्रवेशजम् । ५५ ।

1770

द्वौ हस्तौ मृष्टिहीनौ तु दंध्यं स्थौल्ये कनिष्ठिका ।
विषयेया शरमानेषु यन्त्रेष्वाकर्षयेत्ततः । ५६ ।

1771

कङ्कुहंसशशादानां मत्स्यावक्रौञ्चकेकिनाम् ।
गृध्राणां कुक्कुटानां च पक्षा एतेषु शोभनाः । ५७ ।

1772

एकैकस्य शरस्यैव चतुष्पक्षाणि योजयेत् ।
षडङ्गुलप्रमाणेन पक्षच्छेदं च कारयेत् । ५८ ।

1773

वशाङ्गुलमिताः पक्षाः शाङ्गचापस्य मार्गणे ।
योज्या दृढाश्चतुःसंख्याः संनद्धाः स्नायुतन्तुभिः । ५९ ।

1774

शराश्च त्रिविधा ज्ञेयाः स्त्री पुमांश्च नपुंसकः ।
अग्रे स्थूलो भवेन्नारी पश्चात्स्थूलो भवेत्पुमान् । ६० ।

1775

समं नपुंसकं ज्ञेयं तल्लक्ष्यार्णं प्रशस्यते ।
दूरापातं युवत्या च पुरुषो भेदयेद्दृढम् । ६१ ।

अथ फललक्षणानि

1776

फलं तु शुद्धलोहस्य सुधारं तीक्ष्णमक्षतम् ।
योजयेद्द्व्यलेपेन शरे पक्षानुमानतः । ६२ ।

1777

आरामुखं क्षुरप्रं च गोपुच्छं चार्धचन्द्रकम् ।
सूचीमुखं च भल्लं च वत्सवन्तं द्विभल्लकम् । ६३ ।

1778

कर्णिकं काकतुण्डं च तथान्यान्यप्यनेकशः ।
फलानि देशभेषेषु भवन्ति बहुरूपतः । ६४ ।

1779

आरामुखेन वं चर्म क्षुरप्रेण च कार्मुकम् ।
सूचीमुखेन कवचमर्धचन्द्रेण मस्तकम् । ६५ ।

1780

भल्लेन हृदयं वेध्यं द्विभल्लेन गुणः शरः ।
लोहं च काकतुण्डेन लक्ष्यं गोपुच्छकेन च । ६६ ।

1781

अन्यद्रोपुच्छकं ज्ञेयं शुद्धकाष्ठविनिर्मितम् ।
मुखे च लोहकण्ठेन वेध्यं त्र्यङ्गुलसंमितम् । ६७ ।

अथ फलपायनम्

1782

फलस्य पायनं वक्ष्ये दिव्यौषधिविलेपनैः ।
येन दुर्भेद्यवर्माणि भेदयेत्तरुपर्णवत् । ६८ ।

1783

पिप्पली सैन्धवं कुष्ठं गोमूत्रेण तु पेषयेत् ।
अनेन लेपयेच्छस्त्रं लिप्तं चाग्नौ प्रतापयेत् । ६९ ।

1784

अविशीतमनाविद्धं पीतनष्टं तथौषधम् ।
ततो निर्वापितं तैले लोहं तत्र विशिष्यते । ७० ।

1785

पञ्चभिर्लवणैः पिष्टैर्मधुसिक्तैः ससर्षपैः ।
एभिः प्रलेपयेच्छस्त्रं लिप्तं चाग्नौ प्रतापयेत् । ७१ ।

1786

शिलिग्रोवानुवर्णाभं तप्तपीतं तथौषधम् ।
ततस्तु विमलं तोयं पाययेच्छस्त्रमुत्तमम् । ७२ ।

अथ नाराचनालीकौ

1787

सर्वलोहास्तु ये बाणा नाराचास्ते प्रकीर्तिताः ।
पञ्चभिः पृथुलैः पक्षैर्युक्ताः सिद्धयन्ति कस्यचित् । ७३ ।

1788

नालीका लघवो बाणा नलयन्त्रेण चोदिताः ।
अत्युच्चदूरपातेषु दुर्गयुद्धेषु ते मताः । ७४ ।

अथ स्थानमुष्ट्याकर्षणलक्षणानि

1789

स्थानान्यष्टैः विधेयानि योजने भिन्नकर्मणाम् ।

मुष्टयः पञ्च समाख्याता व्यायाः पञ्च प्रकीर्तिता । ७५ ।

1790

अग्रतो वामपादं च दक्षिणं जानु कुञ्चितम् ।

आलीढं तु प्रकर्तव्यं हस्तद्वयसविस्तरम् । ७६ ।

1791

प्रत्यालीढं तु कर्तव्यं सव्यं चैवानुकुञ्चितम् ।

नक्षिणं च पुरस्तद्दूरपाते विशिष्यते । ७७ ।

1792

पादौ सुविस्तरौ कार्यौ समौ हस्तप्रमाणतः ।

विशालस्थानकं ज्ञेयं कूटलक्ष्यस्य वेधने । ७८ ।

1793

समपादे समौ पादौ निष्कम्पौ च सुसंगतौ ।

असमे च पुरो वामो हस्तमात्रे नतं वपुः । ७९ ।

1794

आकुञ्चितोरु द्वौ यत्र जानुभ्यां धरणि गतौ ।

वर्धुरक्रममित्याहुः स्थानकं वृद्धभेदने । ८० ।

1795

सव्यं जानु गतं भूमौ दक्षिणं च सकुञ्चितम् ।

अग्रतो यत्र वातव्यं तं विद्याद्गदङ्गक्रमम् । ८१ ।

1796

पद्मासनं प्रसिद्धं तु उपविष्य यथाक्रमम् ।

चन्विनां तत्तु विज्ञेयं स्थानकं शुभलक्षणम् । ८२ ।

अथ गुणमुष्टयः

1797

पताका वज्रमुष्टिश्च सिंहकर्णौ तथैव च ।

मत्सरी काकतुण्डी च योजनीया यथाक्रमम् । ८३ ।

1798

वीर्घा तु तर्जनी यत्र आभिताङ्गुलमूलकम् ।

पताका सा च विज्ञेया नलिका दूरमोक्षणे । ८४ ।

1799

तर्जनी मध्यमामध्यमङ्गुली विज्ञाते यदि ।

वज्रमुष्टिस्तु सा ज्ञेया स्थूले नाराचमोक्षणे । ८५ ।

1800

अङ्गुलनखमूले तु तर्जन्यग्रं सुसंस्थितम् ।

मत्सरी सा च विज्ञेया चित्रलक्ष्यस्य वेधने । ८६ ।

1801

अङ्गुलाग्रे तु तर्जन्या मूलं यत्र निवेशितम् ।

काकतुण्डी च विज्ञेया सूक्ष्मलक्ष्येषु योजिता । ८७ ।

अथ धनुर्मुष्टिसंधानम्

1802

संधानं त्रिविधं प्रोक्तमथ ऊर्ध्वं समं तथा ।

योजयेत्प्रकारं हि कार्येष्वपि यथाक्रमम् । ८८ ।

1803

अथश्च दूरपातित्वं समे लक्ष्यं सुनिश्चितम् ।

वृद्धस्फोटं प्रकुर्वीत ऊर्ध्वसंस्थानयोगतः । ८९ ।

अथ व्यायाः

1804

केशिकः केशमूले चेच्छरः शृङ्गे च सात्त्विकः ।

अवने वत्सकर्णश्च ग्रीवायां भरतो भवेत् । ९० ।

1805

अंसके स्कन्धनामा च व्यायाः पञ्च प्रकीर्तिताः ।

केशिकश्चित्रयुद्धेषु अघोलक्ष्येषु सात्त्विकः । ९१ ।

1806

वत्सकर्णः स विज्ञेयो भरतो वृद्धभेदने ।

वृद्धभेदे च दूरे च स्कन्धनामानमुद्दिशेत् । ९२ ।

अथ लक्ष्यम्

1807

लक्ष्यं चतुर्विधं ज्ञेयं स्थिरं चैव चलं तथा ।

वेधयेत्प्रकारं तु स्थिरवेधौ स उच्यते । ९३ ।

1808

आत्मानं सुस्थिरं कृत्वा लक्ष्यं चैव स्थिरं बुधः ।
वेषयेन्निप्रकारं तु स्थिरवेधी स उच्यते । ६४ ।

1809

चलं तु वेषयेद्यस्तु आत्मना स्थिरसंस्थितः ।
चललक्ष्यं तु तत्प्रोक्तमाचार्येण सुधीमता । ६५ ।

1810

धन्वी तु चलते यत्र स्थिरलक्ष्ये समाहितः ।
चलाचलं भवेत्तत्र अप्रमेयमनिन्दितम् । ६६ ।

1811

उभावेव चलौ यत्र लक्ष्यं चापि धनुर्धरः ।
तद्विज्ञेयं द्वयचलं श्रमेणैव हि साध्यते । ६७ ।

1812

श्रमेणास्खलितं लक्ष्यं दूरं च बहुभेदनम् ।
श्रमेण कठिना मुष्टिः शीघ्रसंधानमाप्यते । ६८ ।

1813

श्रमेण चित्रयोधित्वं श्रमेण प्राप्यते जयः ।
तस्माद्गुरुसमक्षं हि श्रमः कार्यो विजानता । ६९ ।

1814

प्रथमं वामहस्तेन यः श्रमं कुरुते नरः ।
तस्य चापक्रियासिद्धिरचिरादेव जायते । १०० ।

1815

वामहस्ते तु संसिद्धे पश्चाद्दक्षिणमारभेत् ।
उभाभ्यां च श्रमं कुर्यान्नाराचंश्च शरंस्तथा । १०१ ।

1816

वामेनैव श्रमं कुर्यात्सुसिद्धे दक्षिणे करे ।
विशाखेनासमेनैव तथा व्याये च कैशिके । १०२ ।

1817

उदिते भास्करे लक्ष्यं पश्चिमायां निवेशयेत् ।
अपराह्णे च कर्तव्यं लक्ष्यं पूर्वदिगाश्रितम् । १०३ ।

1818

उत्तरेण सदा कार्यं प्राणस्य न विरोधकम् ।
संग्रामेण विना कार्यं न लक्ष्यं दक्षिणामुखम् । १०४ ।

1819

षष्टिधन्वन्तरे लक्ष्यं ज्येष्ठलक्ष्यं प्रकीर्तितम् ।
चत्वारिंशन्मध्यमं च विंशतिश्च कनिष्ठकम् । १०५ ।

1820

शराणां कथितं ह्येतन्नाराचानामथोच्यते ।
चत्वारिंशच्च त्रिंशच्च षोडशैव भवेत्ततः । १०६ ।

1821

चतुःशतंश्च काण्डानां यो हि लक्ष्यं विसर्जयेत् ।
सूर्योदये चास्तमये स ज्येष्ठो धन्विनां भवेत् । १०७ ।

1822

त्रिंशतंमध्यमश्चैव द्विशताभ्यां कनिष्ठकः ।
लक्ष्यं च पुरुषोन्मानं कुर्याच्चन्द्रकसंयुतम् । १०८ ।

1823

ऊर्ध्ववेदी भवेज्ज्येष्ठो नाभिवेधी च मध्यमः ।
यः पादवेधी लक्ष्यस्य स कनिष्ठो मतो मया । १०९ ।

अथानध्यायः

1824

अष्टमी च अमावास्या वर्जनीया चतुर्दशी ।
पूर्णिमार्धदिनं यावन्निषिद्धा सर्वकर्मसु । ११० ।

1825

अकाले गर्जने देवे दुर्दिनं वाथवा भवेत् ।
पूर्वकाण्डहनं लक्ष्यमनध्यायं पचक्षते । १११ ।

1826

श्रमं च कुर्वतस्तत्र भुजंगो यदि दृश्यते ।
अथवा भज्यते चापं यदैव श्रमकर्मणि । ११२ ।

1827

श्रुत्यते वा गुणो यत्र प्रथमे बाणमोक्षणे ।
श्रमं तत्र न कुर्वीत शस्त्रे मतिमतां वरः । ११३ ।

अथ श्रमक्रिया

1828

क्रियाकलापान्वक्ष्यामि श्रमसाध्याञ्शुचिष्मताम् ।
येषां विज्ञानमात्रेण सिद्धिर्भवति नान्यथा । ११४ ।

1829

प्रथमं चापमारोप्य चूलिकां बन्धयेत्ततः ।
स्थानकं तु ततः कृत्वा बाणोपरि करं न्यसेत् । ११५ ।

1830

तुलनं धनुषश्चैव कर्तव्यं वामपाणना ।
आदानं च ततः कृत्वा संधानं च ततः परम् । ११६ ।

1831

सकृदाकृष्टचापेन भूमिवेधं तु कारयेत् ।
नमस्कुर्याच्छिवं विघ्नराजं गुरुधनुःशरान् । ११७ ।

1832

याचितव्या गुरोराज्ञा बाणस्याकर्षणं प्रति ।
प्राणवायुं प्रयत्नेन बाणेन सह पूरयेत् । ११८ ।

1833

कुम्भकेन स्थिरं कृत्वा हुंकारेण विसर्जयेत् ।
इत्यभ्यासक्रिया कार्या धन्विना सिद्धिमिच्छता । ११९ ।

1834

षण्मासात्सिद्धयते मुष्टिः शराः संवत्सरेण तु ।
नाराचास्तस्य सिद्धयन्ति यस्य तुष्टो महेश्वरः । १२० ।

1835

पुष्पवद्धारयेद्बाणं सर्पवत्पीडयेद्धनुः ।
धनवच्चिन्तयेत्लक्ष्यं यदीच्छेत्सिद्धिमात्मनः । १२१ ।

1836

क्रियामिच्छन्ति आचार्या दूरमिच्छन्ति भार्गवाः ।
राजानो दृष्टिमिच्छन्ति लक्ष्यमिच्छन्ति चेतरे । १२२ ।

1837

जनानां रञ्जनं येन लक्ष्यघातात्प्रजायते ।
हीनेनापीषुणा तस्मात्प्रशस्तं लक्ष्यवेधनम् । १२३ ।

1838

विशाखस्थानके स्थित्वा समसंधानमाचरेत् ।
गोपुच्छमुखबाणेन सिंहकर्ण्य च मुष्टिना । १२४ ।

1839

आकर्षेत्कैशिकव्याये न शिखां चालयेत्ततः ।
पूर्वापरौ समौ कायौ समांसौ निश्चलो करौ । १२५ ।

1840

चक्षुषी स्पन्दयेन्नैव दृष्टिं लक्ष्ये नियोजयेत् ।
मुष्टिनाच्छादितं लक्ष्यं शरस्याग्रे नियोजयेत् । १२६ ।

1841

मनो दृष्टिगतं ज्ञात्वा ततः काण्डं विसर्जयेत् ।
स्खलत्येवं कदाचिन्न लक्ष्ये योधो जितश्रमः । १२७ ।

1842

आदानं चैव तूणीरात्संधानं कर्षणं तथा ।
क्षेपणं च त्वरायुक्तो बाणस्य कुरुते तु यः ।
नित्याभ्यासवशात्तस्य शीघ्रसंधानता भवेत् । १२८ ।

1843

प्रत्यालीढे कृते स्थाने अधःसंधानमाचरेत् ।
मुष्ट्या पताकया बाणं स्त्रीचिह्नं दूरपातनम् । १२९ ।

1844

वर्दुरक्रममास्थाय ऊर्ध्वसंधानमाचरेत् ।
स्कन्धव्यायेन वज्रस्य मुष्ट्या पुंमार्गणेन च ।
अत्यन्तसौष्ठवाद्बाह्वोर्जायते दृढवेधिता । १३० ।

1845

सूचीमुखा मीनपुच्छा भ्रमरी च तृतीयका ।
शराणां गतयस्त्रिस्तः प्रशस्ताः कथिता दुर्घः । १३१ ।

1846

सूचीमुखगतिस्तस्य सायकस्य प्रजायते ।
पत्रं विलोमितं यस्य अथवा हीनपत्रकम् । १३२ ।

1847

कर्कशेन तु चापेन तः कृष्टो हीनमुष्टिना ।
मत्स्यपुच्छा गतिस्तस्य सायकस्य प्रकीर्तिता । १३३ ।

1848

भ्रमरी कथिता ह्येषा विद्वद्भिः श्रमकर्मणि ।
ऋजुत्वेन विना याति क्षेप्यमाणस्तु सायकः । १३४ ।

1849

वामगा दक्षगा चैव ऊर्ध्वगाधोगमा तथा ।
चतस्रो गतयः प्रोक्ता बाणस्खलनहेतवः । १३५ ।

1850

कम्पते गुणमुष्टिस्तु मार्गणस्य हि पृष्ठतः ।
संमुखी स्यादनुर्मुष्टिस्तदा वामे गतिर्भवेत् । १३६ ।

1851

ग्रहणं शिथिलं यस्य ऋजुत्वेन विवर्जितम् ।
पाशं तु दक्षिणं याति सायकस्य न संशयः । १३७ ।

1852

ऊर्ध्वं याति चापमुष्टिर्गुणमुष्टिरधो भवेत् ।
स मुक्तो मार्गणो लक्ष्याद्दूरं याति न संशयः । १३८ ।

1853

मोक्षणे चैव बाणस्य चापमुष्टिरधो भवेत् ।
गुणमुष्टिर्भवेदूर्ध्वं तदाधोगामिनी गतिः । १३९ ।

1854

लक्ष्यबाणाग्रदृष्टीनां संगतिस्तु यदा भवेत् ।
तदानीमुज्जिभृतो बाणो लक्ष्यान् स्खलति ध्रुवम् । १४० ।

1855

निर्दोषः शब्दहीनश्च सममुष्टिद्वयोज्जिभृतः ।
भिनत्ति दृढवेध्यानि सायको नास्ति संशयः । १४१ ।

1856

स्वाकृष्टस्तेजितो यश्च सुशुद्धो गाढमुक्तितः ।
नरनागाश्वकायेषु न स तिष्ठति मार्गणः । १४२ ।

1857

यस्य तूणसमा बाणा यस्येन्धनसमं धनुः ।
यस्य प्राणसमा मौर्वी स धन्वी धन्विनां वरः । १४३ ।

1858

अयश्चर्म घटश्चैव मृत्पिण्डं च चतुष्टयम् ।
यो भिनत्ति हि तस्येषुर्वज्रेणापि न धार्यते । १४४ ।

1859

सार्धाङ्गुलप्रमाणेन लोहपात्राणि कारयेत् ।
तानि भित्त्वंकबाणेन दृढघाती भवेन्नरः । १४५ ।

1860

चतुर्विंशतिचर्माणि भिनत्येकेषुणा नरः ।
तस्य बाणो गजेन्द्रस्य कायं निर्भिद्य गच्छति । १४६ ।

1861

भ्राम्यञ्जले घटो वेदुश्चक्रं मृत्पिण्डकं तथा ।
भ्रमन्तं वेधयेद्यस्तु दृढभेदी स उच्यते । १४७ ।

1862

अयस्तु काकतुण्डेन चर्मं आरामुखेन हि ।
मृत्पिण्डं च घटं चैव विधेत्सूचीमुखेन हि । १४८ ।

1863

बाणभङ्गं करावर्तं काष्ठच्छेदनमेव च ।
बिन्दुकं गोलकयुगं यो वेत्ति स जयी भवेत् । १४९ ।

1864

लक्ष्यस्थाने धृतं काण्डं समुखं छेदयेत्ततः ।
किञ्चिन्मुष्टि विधाय स्वां तिर्यग्द्विफलिकेषुणा । १५० ।

1865

संमुखं वा समाधान्तं तिर्यक्छायं तमम्बरे ।
शरं शरेण यश्छिन्द्याद्बाणच्छेदी स जायते । १५१ ।

1866

काष्ठेश्वकेशं संयम्य तत्र बद्ध्वा वराटिकाम् ।
हस्तेन भ्राम्यमाणां च यो हन्ति स धनुर्धरः । १५२ ।

1867

लक्ष्यस्थाने न्यसेत्काष्ठं सार्द्रं गोपुच्छसंनिभम् ।
यश्छिन्द्यात्तं क्षुरप्रेण काष्ठच्छेत्ता स जायते । १५३ ।

1868

लक्ष्ये बिन्दुं न्यसेच्छुभ्रं शुभ्रबन्धूकपुष्पवत् ।
हन्ति तं बिन्दुकं यस्तु चित्रयोधी स जायते । १५४ ।

1869

काष्ठगोलयुगं क्षिप्तं दूरमूर्ध्वपुरःस्थितैः ।
अप्राप्तधारं पृष्ठेन गच्छेत्पुच्छमुखेन हि । १५५ ।

1870

यो हन्ति शरयुग्मेन शीघ्रसंधानयोगतः ।
स स्यादनुभूतां श्रेष्ठः पूजितः सर्वपार्थिवैः । १५६ ।

1871

रयस्येन गजस्येन हयस्येन च पत्तिना ।
धावता वै श्रमः कार्यो लक्ष्यं हन्तुं सुनिश्चितम् । १५७ ।

1872

लक्ष्यस्थाने न्यसेत्कांस्यपात्रं हस्तद्वयान्तरे ।
ताडयेच्छर्कराभिस्तच्छब्दः संजायते यथा । १५८ ।

1873

यत्रैवोत्पद्यते शरस्त्रं सम्यक् तत्र चिन्तयेत् ।
कर्णेन्द्रियमनोयोगाल्लक्ष्यं निश्चयतां नयेत् । १५९ ।

1874

पुनः शकंरया तच्च ताडयेच्छब्दहेतवे ।
पुनर्निश्चयतां नेयं शब्दस्थानानुसारतः । १६० ।

1875

ततः किञ्चित्कृतं दूरे नित्यं नित्यं विधानतः ।
लक्ष्यं समम्यसेद्वान्ते शब्दव्यधनहेतवे । १६१ ।

1876

ततो बाणेन हन्यात्तदवधानेन तीक्ष्णधीः ।
एतच्च दुष्करं कर्म भाग्यैः कस्यापि सिद्ध्यति । १६२ ।

1877

एवं भ्रमविधिं कुर्याद्यावत्सिद्धिः प्रजायते ।
भ्रमे सिद्धे च वर्षासु नैव ग्राह्यं घनः करे । १६३ ।

1878

पूर्वाभ्यासस्य शस्त्राणामविस्मरणहेतवे ।
मांसद्वयं भ्रमं कुर्यात्प्रतिवर्षं शरदृतौ । १६४ ।

1879

जाते वाश्वयुजे मासि नक्षत्रीदेवतादिने ।
पूजयेद्दीश्वरं चण्डौ गुरुं शस्त्राणि वाजिनः । १६५ ।

1880

विप्रेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा कुमारीभोजयेत्ततः ।
देव्यं पशुर्वालं दत्त्वा हृष्टो वादित्रमङ्गलैः । १६६ ।

1881

ततस्तु साधयेन्मन्त्रान्वेदोक्तांश्चागमोदितान् ।
अस्त्राणां कर्मसिद्धयर्थं जपहोमविधानतः । १६७ ।

1882

ग्राह्यं नारायणं शैवमेन्द्रं वायव्यवारुणे ।
आग्नेयं चापरास्त्राणि गुरुदत्तानि साधयेत् । १६८ ।

1883

मनोवाक्कर्मभिर्भाव्यं लब्धास्त्रेण शुचिष्मता ।
अपात्रमसमर्थं च घ्नत्यस्त्राणि कुपूष्यम् । १६९ ।

1884

प्रयोगं चोपसंहारं यो वेत्ति स घनुर्धरः ।
सामान्ये कर्मणि प्राज्ञो नैवास्त्राणि प्रयोजयेत् । १७० ।

1885

हस्तार्कं लाङ्गलीकन्दं गृहीत्वा तस्य लेपतः ।
शूरस्यापि रणे पुंसो वर्षं हरति सत्वरः । १७१ ।

1886

गृहीतं योगनक्षत्रैरपातागंस्य मूलकम् ।
लेपमात्रेण वीराणां सर्वशस्त्रनिवारणम् । १७२ ।

1887

अधःपुष्पो शङ्खपुष्पो लज्जालुगिरिकर्णिका ।
नीलिनी सहदेवा च पुत्रमार्जारिका तथा । १७३ ।

1888

विष्णुकान्ता च सर्वासां जटा ग्राह्या रवेदिने ।
बद्धा भुजे विलेपाद्वा काये शस्त्रौघवारिका । १७४ ।

1889

सर्पव्याघ्रादिसत्त्वानां भूतादीनां न जायते ।
भीतिस्तस्य स्थिता यस्य मातरोष्टौ शरीरके । १७५ ।

1890

गृहीतं हस्तनक्षत्रे चूर्णं छुच्छुन्दरीभवम् ।
तत्प्रभावाद्रजः पुंसः संमुखो नैति निश्चितम् । १७६ ।

1891

छुच्छुन्दरी श्रीफलपुष्पचूर्ण-
रालिप्तगात्रस्य नरस्य दूरात् ।
आघ्राय गन्धं द्विरदोतिमत्तो
मदं त्यजेत्केसरिणो यथोग्रम् । १७७ ।

1892

श्वेताद्रिकर्णिकामूलं पाणिस्थं वारयेद्रजम् ।
श्वेतकण्टारिकामूलं व्याघ्रादीनां भयं हरेत् । १७८ ।

1893

पुष्पाकोत्पादिते मूले पाठाया मुखसंस्थिते ।
वेहे स्फुटति नो तीक्ष्णं मण्डलाग्रं रणे नृणाम् । १७९ ।

1894

गन्धार्या उत्तरं मूलं मुखस्थं संमुखागतम् ।
शस्त्रौघं वारयत्येव पुष्पाकं विधिना धृतम् । १८० ।

1895

शुभ्रायाः शरपुष्पाया जटानीलीजटायवा ।
भुजे शिरसि वक्त्रे वा स्थिता शस्त्रनिवारिका ।
भूपाहिचौरभीतिघ्नी गृहीता पुष्पभास्करे । १८१ ।

1919

अश्वश्चतुष्कोटिमिता लक्षाण्येकादशैव च ।
सप्तत्रिंशत्सहस्राणि तथा शतचतुष्टयम् । २०५ ।

1920

सप्ततिश्चैव संख्याताः प्रोच्यन्ते पत्तयस्ततः ।
षट्कोटघोशीतिलक्षाणि पञ्चाधिकमितानि च । २०६ ।

1921

द्विषष्टि च सहस्राणि तथा शतचतुष्टयम् ।
पञ्चाशदिति संख्याता महाक्षौहिणिका बुधैः । २०७ ।

1922

मुखे रथा गजाः पृष्ठे तत्पृष्ठे च पदातयः ।
पार्श्वयोश्च हयाः कार्या व्यूहस्यायं विधिः स्मृतः । २०८ ।

1923

अर्धचन्द्रं च चक्रं च शकटं मकरं तथा ।
कमलं श्रेणिकां गुल्मं व्यूहानेवं प्रकल्पयेत् । २०९ ।

1924

ये राजपुत्राः सामन्ता आप्ताः सेवकजातयः ।
तान्सर्वानात्मनः पार्श्वे रक्षायै स्थापयेन्मृगः । २१० ।

1925

यस्मिन्कुले यः पुरुषः प्रधानः
स सर्वयत्नेन हि रक्षणीयः ।
तस्मिन्विनष्टे किल सारभूते
न नाभिभङ्गे ह्यरका वहन्ति । २११ ।

1926

क्षत्रसारभूतं शूरं शस्त्रज्ञमनुरागि चेत् ।
अपि स्वल्पं श्रिये संन्यं वृथेयं मुण्डमण्डली । २१२ ।

1927

अपि पञ्चशतं शूरा मृदन्ति महतीं चमूम् ।
अथवा पञ्च षट् सप्त विजयन्तेनिवर्तिनः । २१३ ।

1928

धनुःसंगतिसंशुद्धा वाजिनो मुखबुधलाः ।
आकर्णपलिता योधाः संग्रामे जयवादिनः । २१४ ।

1929

परस्परानुरक्ता ये योधाः शाङ्गधनुर्धराः ।
युद्धास्तुरगारुढास्ते जयन्ति रणे रिपून् । २१५ ।

1930

एकः कापुरुषो दीर्घो दारयेन्महतीं चमूम् ।
तं दीर्घमनु दीर्यन्ते योधाः शूरतमा अपि । २१६ ।

1931

बुनिवारतरा चैव प्रभग्ना महती चमूः ।
अपामिव मपावेगस्त्रस्ता मृगगणा इव । २१७ ।

1932

यस्तु भग्नेषु संन्येषु विद्रुतेषु निवर्तते ।
पदे पदेशवमेधस्य लभते फलमक्षयम् । २१८ ।

1933

द्वाविमौ पुरुषौ लोके सूर्यमण्डलभेदिनौ ।
परिव्राड्योगयुक्तश्च रणे चाभिमुखो हतः । २१९ ।

1934

यत्र यत्र हतः शूरः शत्रुभिः परिवेष्टितः ।
अक्षयं लभते लोकं यदि क्लीबं न भाषते । २२० ।

1935

मूर्छितं नैव विकलं नाशस्त्रं नान्ययोधिनम् ।
पलायमानं शरणं गतं चैव न हिसयेत् । २२१ ।

1936

भीरुः पलायमानोपि नान्वेष्टव्यो बलीयसा ।
कदाचिच्छूरतां याति मरणे कृतनिश्चयः । २२२ ।

1937

संभृत्य महतीं सेनां चतुरङ्गां महीपतिः ।
व्यूहयित्वाग्रतः शूरान्स्थापयेज्जयलिप्सया । २२३ ।

1938

अल्पायां वा महत्यां वा सेनायामिति निश्चयः ।
हर्षो योधगणस्यैको जयलक्षणमुच्यते । २२४ ।

1939

अन्वेतं वायवो यान्ति पृष्ठे भानुर्वयांसि च ।
अनुप्लवन्ते मेघाश्च यस्य तस्य रणे जयः । २२५ ।

1940

अपूर्णे नैव मर्तव्यं संपूर्णे नैव जीवति ।
तस्माद्वैर्यं विधातव्यं हन्तव्या परवाहिनी । २२६ ।

1941

जिते लक्ष्मीर्मृते स्वर्गः कीर्तिश्च धरणीतले ।
तस्माद्वैर्यं विधातव्यं हन्तव्या परवाहिनी । २२७ ।
एतं शिवधनुर्वैर्यस्य भगवती व्यासस्य च ।

1896

प्रथमं क्रियते स्नानं शुक्लवस्त्रावृतो भवेत् ।
मङ्गल्यगीतसंयुक्तो देवविप्राश्च पूजयेत् । १८२ ।

1897

क्षेत्रपालस्य नाम्ना च बलिं नद्यादिशो वश ।
शस्त्राणि चापि संपूज्य रक्षामन्त्रं स्मरेत्ततः । १८३ ।

1898

ॐ शूलेन पाहि नो देवि पाहि खड्गेन चाम्बिके ।
घण्टास्वनेन नः पाहि चापज्यानिःस्वनेन च । १८४ ।

1899

प्राच्यां रक्ष प्रतीच्यां च चण्डिके रक्ष दक्षिणे ।
भ्रामणेनात्मशूलस्य उत्तरस्यां तयेश्वरि । १८५ ।

1900

सौम्यानि यानि रूपाणि त्रैलोक्ये विचरन्ति ते ।
यानि चात्यन्तघोराणि तै रक्षास्मांस्तथा भुवम् । १८६ ।

1901

खड्गशूलगदादीनि यानि चास्त्राणि तेम्बिके
करपल्लवसङ्गीनि तैरस्मात्त्रक्ष सर्वतः । १८७ ।

1902

दिव्यौषधीनां लेपं च रक्षाबन्धं च कारयेत् ।
किञ्चिद्भू त्वका च पीत्वा च ततः संनाहमाचरेत् । १८८ ।

1903

सेनार्पतिं गजारोहानन्यांश्च सुभटांस्तथा ।
मुख्यानन्यान्पि धनैर्वस्त्रैश्च परितोषयेत् । १८९ ।

1904

पूर्वं सारथिमारोप्य रथे सज्जेत्ततः स्वयम् ।
योजयेद्वाजिनः शुद्धान्सुसंतुष्टाञ्जितधमान् ! १९० ।

1905

रथे च धारयेद्भुव्रं कार्मुकाणां चतुष्टयम् ।
चतुःशतानि बाणानां तूणीरे च प्रयोजयेत् । १९१ ।

1906

खड्गं चर्म गदां शक्तिं परिधं मुद्गरं तथा ।
नाराचं परशुं कुन्तं पट्टिशदींश्च धारयेत् । १९२ ।

1907

न रथा न गजा यस्य सोऽयमेव समारुहेत् ।
कटिवद्वंकतूणीरः खड्गशक्तिधनुर्युतः । १९३ ।

1908

ततोर्जुनस्य नामानि त्रिंशुस्मरणपूर्वकम् ।
जपेत्ततः प्रतिष्ठेत चतुरङ्गबलैर्युतः । १९४ ।

1909

लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ।
येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः । १९५ ।

1910

अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः किरीटी श्वेतवाहनः ।
बीभत्सुर्विजयी कृष्णः सव्यसाची धनंजयः । १९६ ।

1911

खं तथा स्वरवस्विन्दुनेत्रैरक्षौहिणी मता ।
अक्षौहिण्यां संप्रदिष्टा रथानां वर्मधारिणाम् ।
संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः । १९७ ।

1912

उपर्यष्टौ शतान्याहुस्तथा भूयश्च सप्ततिः ।
गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् । १९८ ।

1913

जेयं लक्षं पदातीनां सहस्राणि तथा नव ।
शतानि त्रीणि पञ्चाशच्छूराणां शस्त्रधारिणाम् । १९९ ।

1914

पञ्चषष्टिसहस्राणि तथाश्वानां शतानि च ।
वशोत्तराणि षट् प्राहुः संख्यातत्त्वविदो जनाः । २०० ।

1915

सद्वयं निधिवेदाक्षिचन्द्राक्ष्यग्निहिमांशुभिः ।
महाक्षौहिणिका प्रोक्ता संख्या गणितकोविदैः । २०१ ।

1916

कोट्यस्त्रयोदश प्रोक्ता लक्षानामेकविंशतिः ।
चतुर्विंशत्सहस्राणि तथा नवशतानि च । २०२ ।

1917

महाक्षौहिणिकां प्राहुरिमां तत्त्वविदो जनाः ।
महाक्षौहिणिकायां तु रथाः कोटिमिताः स्मृताः ।
सप्तत्रिंशच्च लक्षाणि गीयन्ते तत्त्वमेदिभिः । २०३ ।

1918

द्वादशैव सहस्राणि चत्वार्येव शतानि च ।
प्रोक्तानि नवतिस्तद्देवमेव मतंगजाः । २०४ ।